

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

ФІЛОСОФІЯ ЕТНОКУЛЬТУРИ ТА НАУКОВІ СТРАТЕГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТІ УКРАЇНИ

Конференція з такою назвою відбулася у травні 2007 р. у Чернігові відповідно до програми міжнародного фестивалю мистецтв „Поліське коло”.

Для нормального існування будь-якої держави конче необхідна свідомість її громадян. У наш час посилення глобалізації пошуки власних етнокультурних коренів стають одним із засобів подолання кризи самоідентифікації, яка загрожує багатьом націям. Недарма культура другої половини ХХ ст. відмічена пошуками історичної та міфопоетичної ідентичності, особливо помітними у випадках націй, які мають складну історію колоніальної експлуатації та/ або дискримінації. Посилення інтересу до власних етнічних особливостей, що є закономірною реакцією на загрозу розмивання та розчинення нації, може приймати різні форми – від спроб створення національного міфу в мистецтві до зростання націоналістичних тенденцій у політиці. При цьому слід приймати до уваги, що сам термін „націоналізм” об’єднує кілька відмінних ідеологічних типів, починаючи від ліберального, який визнає рівність усіх націй в їхньому праві на самовизначення, і закінчуючи небезпечним експансіоністським типом. Свідоме чи несвідоме ігнорування цих відмінностей нерідко призводить до непорозумінь у тих випадках, коли намагаються дати однозначно позитивну чи негативну оцінку „націоналізму взагалі”, при цьому маючи на увазі чи не протилежні речі.

Шляхи самоідентифікації кожного народу залежать від сполучення історичних та цивілізаційних факторів, які створюють неповторний візерунок етнічних, культурних, релігійних та соціальних стосунків у межах держави та за її кордонами. Відповідно стратегії, які продемонстрували свою успішність в одній країні, не обов’язково будуть працювати в інших умовах. Проте вивчення світового досвіду та застосування кращих зразків є необхідним.

Саме в такому всесвітньому контексті слід розглядати боротьбу за соборність України, яка, на жаль, не закінчилася з оголошенням незалежності. Специфіка України визначається довгою історією бездержавності, в результаті чого територія проживання етнічних українців була поділена між двома імперіями, які до того ж належать до різних цивілізаційних кіл. Проте саме той факт, що в таких гранично несприятливих умовах українці зберігали свою самосвідомість, мову, традиції, культурну ідентичність, розуміння спільної спадщини та спільного майбутнього, наочно демонструє стійкість етносу та національної ідеї. За сторіччя розколотості українці не втратили відчуття єдності мешканців Право- та Лівобережжя і не злилися з іншими націями. Саме це треба пам’ятати, щоб визначити зважений

курс країни, підтримуючи нормальні стосунки з усіма ближніми та дальніми сусідами, але не забуваючи власні стратегічні інтереси.

Другою проблемою України є багатонаціональність та поліконфесійність, причому відносини народів, які проживають на території нашої держави, не завжди були простими та однозначними. За минулі віки у кожного з етносів були свої досягнення, так само, як і свої гріхи. Проте зараз найважливіше пам'ятати про те, що всі ми живемо на одній Землі і всім треба вчитися жити мирно. Те саме стосується конфесійної ситуації: представникам різних релігій слід краще знати, розуміти, поважати один одного. Вирішити всі проблеми та нейтралізувати усі суперечності неможливо. І все ж таки просвітництво має своє значення хоча б для того, щоб громадський діяч або приватна особа усвідомлювали, з *чим* саме вони мають справу, *що* приймають, а *що* відкидають, а не критикували замість опонента карикатуру на нього.

Для того, щоб зрозуміти самого себе, так само, як і іншого поруч із собою, слід зрозуміти культуру, яка є одним із визначних факторів існування особи та етносу. Саме поняття „культури” попри свою інтуїтивну зрозумілість постійно ухиляється від остаточної раціоналізації, в результаті маючи сотні визначень. Отже, до осягнення цього феномена може наблизитися тільки комплексне вивчення із залученням досягнень не тільки культурології та філософії, а й усіх гуманітарних дисциплін.

Саме такому самоусвідомленню культури була присвячена друга традиційна міжнародна науково-теоретична конференція „*Філософія етнокультури та наукові стратегії збереження національної єдності України*”.

Унікальність конференції визначалася тим, що вона проходила в рамках міжнародного фольклорного фестивалю мистецтв „*Поліське коло*”, приуроченого до Дня Європи. Саме така організаційна специфіка наочно продемонструвала зв'язок живого буття культури та її теоретичного осмислення. Навіть на самій конференції доповіді чергувалися, а інколи і доповнювалися виступами музикантів та співаків, читанням віршів, презентаціями образотворчого мистецтва, художньої та навчальної літератури.

Перший тематичний блок був присвячений визначенню ментальних основ української нації. В контексті дослідження основних універсалій культури були підняті такі теми, як: значення етнічної самоідентифікації українців (Є.І. Андрос), архетипи та універсалії української культури (В.А. Личковах, О.Г. Черниш, А.В.Царенок), етнекологічний вимір нації (М.М.Кисельов), ставлення до природи у східнохристиянській традиції (М.Б. Столяр). Осмисленню спадщини філософів Чернігівського філософського кола П.Куліша та О.Довженка були присвячені виступи А.І.Кожуховської, С.Т. Машенка, В.І. Пуліної та О.О. Чорного. Різні аспекти значення фольклору (пісня, народний костюм у контексті етнофестивалів та сучасної високої моди) в самоусвідомленні нації розкривали доповіді А.О.Кулик, М.М. Мусій та Г.О. Соколової.

Теоретичні проблеми, підняті на конференції, стосувалися здебільшого питання толерантності, яка повинна визначати стосунки між культурами, етносами та конфесіями. Різницю у сутності та наслідках гомогенної та гетерогенної свободи висвітлила Т.М. Куликова; психологічний зміст проблеми відмінності, яка повинна з джерела агресії перетворитися на фактор розширення поля людської свободи, розкрила Н.Б. Катруца. Про практичне втілення принципів толерантності розповіли начальник відділу в справах релігії Чернігівської обласної державної адміністрації В.М. Молочко та віце-президент Єврейської ради України С.Г. Бельман, які підкреслили, що в міжконфесійних відносинах потрібні вивчення позицій представників інших традицій та пошуки спільного, а не відмінного між ними, адже всі релігії засуджують ксенофобію та нетерпимість.

Одним з головних засобів такого ознайомлення зі спільним та відмінним у „своїх” та „чужих” традиціях є педагогіка та просвіта. Про різні стратегії цілеспрямованого формування високої культури говорилось у виступах

Т.В. Андрійчук (необхідність обмеження ринкового фундаменталізму), О.С. Колесник (холістична освітня програма Grandma's Stories Ltd, однією з цілей якої є демонстрація історичної єдності Європи), В.М. Малиневської та В.М. Суховерського (про столітні традиції культурно-мистецької освіти на Чернігівщині, які важливо не втратити в наш час).

“Круглий стіл”, проведений протягом другого дня роботи конференції, продемонстрував єдність поглядів учасників на те, що культура повинна підіймати рівень духовних потреб, замість того, щоб пристосовуватися до смаків загалу, беручи за орієнтир лише рейтинги. Отже, треба продумати стратегії популяризації високої культури, в тому числі етнічної, яка є значним чинником єдності народу. Як сказав один із учасників: „Нація вижила не тому, що козаки за це билися, а тому що завжди залишалася пісня”.

Підсумком конференції став проект звернення до місцевої адміністрації, основними пунктами якого оголошено:

- необхідність визначення стратегічних напрямків національної та культурної політики;
- сприяння українській мові як засобу повсякденного спілкування при збереженні права на вільне використання інших мов;
- сприяння розповсюдженню національного мистецтва засобами масової інформації; доведення української пісні, книжок, кіно, телепрограм до всіх областей держави;
- поширення інформації про культурні здобутки України в Європі та світі;
- забезпечення обміну духовними цінностями між етносами;
- утвердження цінності єдності в освіті та громадському вихованні.

Отже, в час, коли процес творення української політичної нації набуває нових вимірів, національні, етнічні та релігійні відмінності можуть бути джерелом не протистояння, а єдності соборної держави, метою якої є створення не тільки правового суспільства, але й соціуму, який інтегрує різні народи без втрати їхньої неповторності.

